

INLEIDING

Alan Weisman

Voor een onderzoek dat ik een paar jaar geleden deed voor mijn boek *The World Without Us*, bezocht ik een stam in Ecuador. Hun laatste stukje eens zo rijke Amazonewoud was dusdanig leeggeroofd dat ze alleen nog maar op slingerapen konden jagen. Hun overtuiging dat ze van deze dieren afstamden, maakte het des te schrijnender.

In dit nieuwste boek van Thich Nhat Hanh *Wat de wereld nodig heeft*, wordt de Soetra van Het Vlees van de Zoon aangehaald om ons op een opmerkelijk feit te wijzen. De moraal ervan is dat wij in feite onze kinderen opeten als we niet met aandacht en mededogen consumeren.

Ik ben maar een journalist en geen boeddhist of een heilige en daarom is een zekere nederigheid beslist op zijn plaats bij het introduceren van deze nieuwste oproep van Thich Nhat Hanh tot handelen met aandacht. Het doet me goed dat zijn eerbiedwaardige stem, die ons al eerder tijdens een verschrikkelijke oorlog moreel wakker schudde, zich wederom verheft en hij ons op dit kritieke moment opnieuw de weg wijst. Langs totaal verschillende wegen zijn wij beiden tot de conclusie gekomen dat als wij nog meer vervreemd raken van onze wortels er voor de mens-

heid wel eens geen toekomst meer kan zijn.

In *The World Without Us* stel ik mezelf de vraag hoe onze planeet zou reageren als onze soort plotseling van het toneel zou verdwijnen. Hoe lang zou de overgebleven natuur nodig hebben om onze diepe sporen uit te wissen, de schade te herstellen, de lege plekken te vullen, onze gifstoffen weg te werken en alle littekens te bedekken? Uit mijn onderzoek bleek dat al onze monumentale scheppingen en ogenschijnlijk onverwoestbare structuren waarschijnlijk met verbazingwekkende snelheid zouden bezwijken. Aan andere zaken die door ons toedoen zijn ontstaan, zoals het CO₂-gehalte in de atmosfeer, zal de natuur waarschijnlijk een veel hardere dobber hebben.

Maar de natuur heeft alle tijd van de wereld. Over één ding zijn wetenschappers en de Boeddha het met elkaar eens: namelijk dat niets wat we doen van blijvende aard is.

Welbeschouwd heeft onze planeet veel grotere catastrofes doorgemaakt dan die waarop we nu afstevenen. Periodiek zijn er vulkanische uitbarstingen geweest die wel een miljoen jaar duurden en in het verleden moeten botsingen met asteroïden zoveel schade teweeg hebben gebracht dat bijna alle leven werd weggevaagd. Desondanks blijkt de natuur telkens weer over grote veerkracht en groot regeneratievermogen te beschikken en heeft zij kans gezien zichzelf steeds opnieuw op verbazingwekkende wijze te herstellen – het ene tijdperk in de vorm van kolossale reptielen, het andere in de vorm van prachtige zoogdieren. Steeds opnieuw is deze mysterieuze en wonderbaarlijke natuur in staat geble-

ken zich te recyclen en dat zal dan ook in de toekomst zo blijven.

Net zoals een mens niet het eeuwige leven heeft, geldt dat ook voor de soorten, de onze inbegrepen. Desondanks is, zoals Thich Nhat Hanh het zo schitterend onder woorden brengt, ons leven zowel een zegen als een voorrecht waarvoor we dankbaar moeten zijn. De wetenschap dat we deel uitmaken van één groot levend spektakelstuk, van een organisme dat, hoe diep het ook verwond raakt, altijd in staat blijkt zichzelf te vernieuwen, brengt een gevoel van grote vrede teweeg. Toch mag dit grootse perspectief ons niet ontslaan van de verantwoordelijkheid om in het hier en nu altijd vanuit de hoogst mogelijke vorm van gewaarzijn te leven en te handelen. Integendeel: uit een van die verhelderende paradoxen, waar een boeddhist als Thich Nhat Hanh zo behendig mee speelt, blijkt overduidelijk dat wij ons alleen maar van onze beperkingen kunnen bevrijden als we met aandacht met de fysieke wereld omgaan.

Op een koude, heldere middag in november 2003 stond ik met vijf toegewijde en zeer bevlogen collega's aan de rand van een diepe kloof. We bevonden ons ten noorden van Ch'orwon, gelegen in de Zuid-Koreaanse provincie Kangwon-do, en keken uit over een van de mooiste en tegelijkertijd meest afschrikwekkende plekken op aarde. In de diepte strekte zich de gedemilitariseerde zone uit: een vier kilometer brede buffer die het Koreaanse schiereiland in tweeën deelt. Al vijftig jaar lang weerhoudt het twee van werelds grootste en meest vijandige legers ervan elkaar te lijf te gaan.

Desondanks kan ieder van zijn kant duidelijk de bunkers van de tegenpartij zien liggen, volgepropt met wapens die, indien uitgedaagd, niet aarzelen tot schieten over te gaan. De ironie wil dat de twee doodsvijanden in deze tragedie bloed, taal en geschiedenis met elkaar delen.

Desalniettemin zijn ze ook getuige van een wonder. In een halve eeuw tijd is dit verlaten niemandsland van een gebied met dorpen en rijstvelden veranderd in een wildernis. Onbedoeld is het daardoor uitgegroeid tot een van de belangrijkste natuurgebieden in Azië. Eén van de bedreigde diersoorten die zich er heeft genesteld is de, in het oosten in hoog aanzien staande, Japanse kraanvogel. Deze, op de trompetkraanvogel na, meest zeldzame kraanvogel ter wereld zie je vaak op schilderijen en zijde afgebeeld, als symbool van een lang leven en de verheven deugden van confucianistische en boeddhistische monniken. Veel zo niet alle vogels van deze soort overwinteren tegenwoordig in de gedemilitariseerde zone.

Mijn gastheren waren wetenschappers en lid van het bestuur van een Koreaanse milieuorganisatie. Samen keken we toe hoe elf Japanse kraanvogels met hun kersenrode hoofddekkel en zwarte poten, maar verder zuiver wit als de onschuld zelve – in stilte een glijvlucht maakten tussen de vijandige Noord- en Zuid-Koreaanse troepenmacht. Op zoek naar voedsel streken ze vreedzaam tussen de papyrusplanten neer.

Omdat er nog maar 1500 exemplaren van deze soort bestaan was het een sensatie om onder hen ook jongen te zien. Voor

ons die het voorrecht hadden hiervan getuige te mogen zijn, was het moeilijk voor te stellen dat dit schitterende oord het product was van een slepende oorlog. Mocht het ooit vrede worden, dan zullen projectontwikkelaars van woongebieden aan de zuidkant en industriële gebieden aan de noordkant ongetwijfeld voor een andere invulling van dit gebied zorgen; één die geen ruimte laat voor een wildpark. Een verenigd Korea zou de teloorgang van het leefgebied en de broedplaats van deze kraanvogels betekenen en hoogstwaarschijnlijk leiden tot de uitroeiing van deze soort.

Tenzij de Koreaanse leiders tot het inzicht komen dat de ellende van deze tweedeling ook unieke kansen biedt. Een groeiend aantal wetenschappers, onder wie ook mijn gastheer, heeft al voorgesteld de gedemilitariseerde zone tot een internationaal vredespark uit te roepen. Het zou een levend geschenk aan onze aarde zijn als dit toevluchtsoord voor zeldzame soorten in stand kan worden gehouden. Door dit gemeenschappelijke gebied in tact te laten zouden de twee Korea's niet alleen onvervangbare diersoorten van de ondergang redden, maar ook internationaal enorm veel goodwill kweken.

Ik vroeg mijn begeleiders of ze dachten dat die kans bestond.

‘We zullen in elk geval ons uiterste best doen.’

Pas toen één van hen mij drie dagen later naar een boedhistische tempel in de bergen ten noorden van Seoul bracht, drong tot me door hoe moeilijk de opgave moest zijn waarvoor zij zich geplaatst zagen. Het was een van de

oudste zenkloosters van Noord-Korea en een plek waar monniken en milieuactivisten zij aan zij vochten tegen plannen om rondom de almaar uitdijende hoofdstad een achtbaansnelweg aan te leggen met een tunnel die recht onder deze oude heilige grond zou doorlopen.

Het was inderdaad een schande. Desondanks vroeg ik de abt of hun strijd om dit heiligdom te behouden niet in tegenspraak was met het boeddhistische principe van je niet hechten aan materiële zaken. Zou het ethos van een milieuactivist zoals mijn compagnon, die zich zo moedig ontfermde over het hem zo dierbare leven, niet schadelijk zijn voor zijn spirituele ontwikkeling? Is in het licht van de boeddhistische filosofie van veranderlijkheid niet elke vorm van milieubescherming – en alle daarmee verband houdende zaken – volkomen zinloos?

Het is inderdaad zo dat onze wereld veranderlijk is, antwoordde de abt. Maar, voegde hij eraan toe, net als wij bij het zoeken naar verlichting ons lichaam gezond en zuiver dienen te houden, hebben wij eveneens de plicht om tijdens ons leven deze planeet goed te onderhouden en te beschermen.

Ik had het gevoel dat in deze paradox een subtiele les besloten lag. Voordat ik vertrok, rees er nog een vraag die ik de monnik wilde stellen. In de grote ruimte onder zijn kamer waar we thee dronken, zaten reciterende leerlingen op een houten vloer. Bij mijn aankomst had ik al een blik naar binnen geworpen en gezien dat de zaal versierd was met gebeeldhouwde draken en vergulde boeddha's. Al luisterend

aarzelde ik. Ik begreep de woorden niet, maar toch werd ik erdoor geraakt.

‘Wat zingen ze?’ vroeg ik.

‘De Diamant Soetra.’

‘Wat houdt dat in?’

De monnik legde uit dat wat als vorm verschijnt in werkelijkheid leegte is, maar dat leegte ook vorm is. Ik kon het niet helemaal volgen.

‘Misschien moet je nog wat langer luisteren.’

In dit nieuwe boek nodigt ook Thich Nhat Hanh ons uit goed te luisteren. Volgens hem bevat de Diamant Soetra de essentie van ecospiritualiteit. Daarin wordt beschreven dat niets als een afzonderlijk zelf kan bestaan, omdat alles van elkaar afhankelijk en onderling verbonden is. Net zoals een bloem niet kan bestaan zonder de energie van de zon, de aarde die haar voedt, de schepselen die haar bestuiven of de regen die haar van water voorziet, zijn wij mensen niet van al het andere gescheiden. Nhat Hanh wijst ons erop dat het volgens de Diamant Soetra een betreuenswaardige miskenning van onze essentie zou zijn, om te denken dat wij als mensen los van onze omgeving bestaan. Wij stammen niet alleen van menselijke voorouders af, maar ook van dierlijke en plantaardige voorgangers en zelfs van de minerale levensvormen waaruit de aarde is opgebouwd.

In een passage die voor mij net zo onvergetelijk is als het gezang in de tempel en maar niet uit mijn geheugen wil verdwijnen, herinnert Thich Nhat Hanh ons eraan dat wij

ooit rotsen, wolken en bomen zijn geweest. Wij mensen zijn maar een jonge soort. ‘Wij moeten onze vroegere levens niet vergeten en nederig zijn.’

Met nederig zijn bedoelt hij niet alleen eerbied hebben voor de menselijke intelligentie, maar ook voor die van de orchidee, die precies weet hoe ze betoverende bloemen kan produceren of van de slak die een volmaakt huisje bouwt. Respecteren betekent echter meer dan alleen maar buigen voor de vlinder en de magnolia of in alle rust op een kus-sentje mediteren over het wonder van de eikenboom. *Wat de wereld nodig heeft* is een oproep tot handelen. De ondertitel – een boeddhistische visie op het behoud van de aarde – wijst erop dat boeddhisme en milieubescherming heel goed kunnen samengaan. Zoals de twee oorlogvoerende Korea’s dankzij het schitterende gebied dat tussen hen opbloeit de kans krijgen de wereld iets te schenken en dichter tot elkaar te komen, biedt de mondiale crisis die de hele planeet in een verstikkende greep houdt, een unieke kans ons gemeenschappelijk in te zetten voor een zaak die ons idee van een afgescheiden bestaan verre te boven gaat.

Het milieu verenigt elk mens ongeacht herkomst of geloof. Als het reddingsplan mislukt gaan we met zijn allen ten onder. Als we erin slagen te doen wat we moeten doen zullen wij – en alles en iedereen met wie wij ecologisch verbonden zijn – gezamenlijk overleven.

DEEL I

Collectief ontwaken

Oproep tot een leven in aandacht

*Bellen rinkelen en roepen ons op tot een leven in aandacht.
Ze proberen ons wakker te schudden en aan te sporen om ons
diepgaand te bezinnen op de uitwerking van ons handelen op
de aarde.*

Bellen rinkelen. Vloedgolven, droogtes en grote bosbranden teisteren de aarde. Poolkappen smelten, orkanen en hittegolven kosten duizenden het leven. Bossen verdwijnen in rap tempo, woestijnen rukken op, elke dag sterven er soorten uit en ondertussen gaan wij, de *signalen* negerend, gewoon door met consumeren.

We weten allemaal dat onze prachtige groene planeet in groot gevaar verkeert. De manier waarop wij over de aarde lopen is van grote invloed op het leven van planten en dieren. Toch gedragen we ons alsof er geen relatie bestaat tussen onze leefwijze en de toestand van onze planeet. We gedragen ons als slaapwandelaars, niet wetend wat we doen en niet wetend waar we op afgaan. Of we wakker worden of niet hangt af van de vraag of we in staat zijn met aandacht over onze moeder aarde te lopen. De toekomst van alle leven, dat van onszelf inbegrepen, hangt af van de aandacht

waarmee wij onze stappen zetten. We moeten gehoor geven aan de bellen die overal op aarde rinkelen en ons tot een leven in aandacht aansporen. We zullen moeten leren ons leven zo in te richten dat er voor onze kinderen en kleinkinderen nog een toekomst mogelijk is.

Lange tijd heb ik met de Boeddha gezeten en hem vragen gesteld over de opwarming van de aarde. Zijn boodschap is heel duidelijk. Als we doorgaan op de ingeslagen weg, consumeren zonder ons druk te maken over de toekomst, onze bossen vernietigen en de gevaarlijke uitstoot van CO₂ niet weten terug te dringen, zullen rampzalige klimaatveranderingen het gevolg zijn. Ons ecosysteem zal grotendeels worden vernietigd. De zeespiegel zal stijgen, steden in kustgebieden zullen onder water verdwijnen, honderden miljoenen mensen zullen uit hun huizen worden verdreven met oorlogen en de uitbraak van besmettelijke ziekten als gevolg. We hebben een soort collectief ontwakken nodig. Hoewel zich onder ons ontwaakte mannen en vrouwen bevinden, is hun aantal nog veel te klein. De meeste mensen verkeren nog in diepe slaap. We hebben een systeem in het leven geroepen dat we niet meer kunnen beheersen. Het heeft ons overmeesterd en ons tot slaaf en slachtoffer gemaakt. Bijna iedereen wil een eigen huis, een auto, een koelkast, een televisie en ga zo maar door. In ruil daarvoor moeten we onze tijd en ons leven opofferen. We staan voortdurend onder tijdsdruk. Vroeger trokken we er rustig drie uur voor uit om gezellig met vrienden een kopje thee te drinken in een rustige en spirituele sfeer. Alleen al de bloei van een or-

chidee in onze tuin kon reden zijn om een feestje te vieren. Tegenwoordig kunnen we ons dat niet langer permitteren. Tijd is geld geworden. We hebben een maatschappij geschapen waarin de rijken steeds rijker en de armen steeds armer worden. We worden zo in beslag genomen door onze eigen problemen, dat we geen oog meer hebben voor het lot van de andere leden van de menselijke familie of van onze planeet aarde. Voor me zie ik een stel kippen in een kooi die ruzie maken om een paar graankorrels, niet beseffend dat ze binnen een paar uur allemaal zullen worden geslacht. Mensen in China, India, Vietnam en andere ontwikkelingslanden verkeren nog steeds in de ban van de 'American dream', alsof dat het uiteindelijke doel van de mensheid is – iedereen een eigen auto, bankrekening, mobiele telefoon, televisie. Over vijftientig jaar zal China 1,5 miljard inwoners tellen en als die allemaal in een eigen auto willen rondrijden, zou het land alleen daarvoor al 99 miljoen vaten olie per dag nodig hebben. Vandaag de dag bedraagt de productie wereldwijd niet meer dan 84 miljoen vaten per dag. Dat betekent dat de 'American dream' voor de inwoners van China, India en Vietnam voor eeuwig buiten bereik zal blijven. Zelfs de Amerikanen zullen hun droom moeten opgeven. Het is onmogelijk op deze voet door te gaan. Een dergelijke economie is niet duurzaam.

We zullen een andere droom moeten gaan koesteren: de droom van broederschap en zusterschap, van liefdevol met elkaar omgaan en mededogen. Deze droom is direct in het hier en nu te verwezenlijken. We kunnen putten uit de

Dharma. We bezitten genoeg middelen en wijsheid om deze droom te kunnen waarmaken. Leven in aandacht is waar het bij ontwaken en verlichting om draait. We kunnen onze ademhaling gebruiken als oefening om te leren in het hier en nu aanwezig te zijn en te ontdekken wat zich in onszelf en de wereld afspeelt. Als we in onszelf op wanhoop stuiten, zullen we dat moeten herkennen en er direct iets aan doen. Hoewel we er misschien liever niet mee worden geconfronteerd, moeten we de realiteit ervan onder ogen zien om er iets aan te kunnen veranderen.

Wat de opwarming van de aarde betreft hoeven we niet wanhopig bij de pakken neer te zitten; we kunnen er iets aan doen. Met het ondertekenen van petitieën alleen en verder niets ondernemen, schieten we niet veel op. Zowel op individueel als op collectief niveau is direct handelen geboden. We verlangen allemaal naar een vredig bestaan en een duurzaam milieu. De meesten van ons ontbreekt het echter aan concrete middelen om aan dit verlangen in het dagelijks leven handen en voeten te geven. We hebben de handen tot nog toe te weinig ineengeslagen. Het is oneerlijk alleen de overheid en het bedrijfsleven de schuld te geven van de vervuiling van ons drinkwater, het geweld in onze omgeving en voor de oorlogen die zoveel mensenlevens kosten. Het wordt hoog tijd dat iedereen wakker wordt en in zijn eigen leven tot actie overgaat.

Overall om ons heen zien we geweld, corruptie en vernieling. We weten allemaal dat de huidige wetgeving ontoereikend is om een einde te maken aan het bijgeloof, de

wreedheden en het machtsmisbruik waarmee we dagelijks worden geconfronteerd. Alleen vertrouwen en vastberadenheid kunnen verhinderen dat we wanhopig worden. Boeddhisme is de krachtigste vorm van humanisme die we kennen. Het kan ons helpen vanuit een gevoel van verantwoordelijkheid, mededogen en liefdevolle vriendelijkheid te leren leven. Iedere praktiserend boeddhist zou een beschermer van het milieu moeten zijn. Het ligt in ons vermogen de toekomst van onze planeet te bepalen. Als we wakker worden voor de ware toestand waarin we leven, zal een verandering in het collectieve bewustzijn vanzelf volgen. We moeten ons best doen de mensen wakker te schudden. We moeten de Boeddha helpen de mensen wakker te schudden die in een droomtoestand verkeren.